

Eugen MUNTEANU

O scrisoare inedită a lui Gh. Ivănescu către Eugeniu Coșeriu



E. M. – profesor la Facultatea de Litere a Universității «A. I. Cuza» din Iași, director-fondator al Școlii Doctorale de Studii Filologice (2005-2009), profesor invitat la Universitățile din Jena și Viena, director al Institutului de Filologie Română «A. Philippide» din Iași (2009-2013). Principalele lucrări: *Aeterna Latinitas* (1997), *Introducere în lingvistică* (2015), *Lexicologie biblică* (2008). A coordonat proiectul «Monumenta linguae Dacoromanorum» (2009-2015, 15 volume tipărite) și ediția critică a versiunii «Nicolae Spătarul Milescu» a Vechiului Testament (2016, 2060 p.). A tradus și comentat texte de Sf. Augustin, Thomas de Aquino, Swedenborg, Jean-Jacques Rousseau, Rivarol, Wilhelm von Humboldt, Iacob Grimm, Ernst Renan, Eugenio Coseriu și Hans-Georg Gadamer.

*În ultimii ani ai vieții sale, încredințându-mi câțiva saci cu scrisori permise, ciorne ale unor scrisori expediate de el însuși, precum și alte documente de acest tip, unul dintre magiștrii mei, Gh. Ivănescu (1912 – 1987), mi-a dat o sarcină grea, dar onorantă, aceea de a mă ocupa, după moartea sa, de valorificarea publicistică a materialelor dăruite. Pregătesc, cu ajutorul inimos și dezinteresat al unor tinere doctorande, un volum masiv Gh. Ivănescu în corespondență. O parte din scrisorile mai importante le-am publicat deja cu diferite prilejuri. Unele dintre ele, cele permise de la marele slavist și etnolog Petru Caraman (1898-1980), de exemplu, au apărut în patru numere succesive din anul 2011 ale revistei de față. Alte două importante scrisori, a lui Eugeniu Coșeriu (1921-2002) către Ivănescu, expediată de la Milano în anul 1947, și una către Coșeriu expediată de la București în 1961 de către Gh. Ivănescu, au fost publicate de mine în anexa unui amplu articol intitulat Gh. Ivănescu și Eugeniu Coșeriu – semnificații ale unei prietenii, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. LI (2011), p. 63-72, volum ce conține *Lucrările Colocviului Internațional «Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere»* (Iași-Bălți, 27-29 iulie 2011). Cititorul binevoitor, interesat de natura exactă a relațiilor dintre cei doi*

învățați, se poate informa rapid la adresa: http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/05/7_MUNTEANU.pdf.

Între timp, în masa de manuscrise dăruite de Ivănescu, în procesul de triere, am descoperit o pagină manuscrisă, ce pare ciorna unei scrisori scrise de Ivănescu către prietenul său Coșeriu. Nu știm dacă scrisoarea a fost expediată. Doar cercetarea atentă a arhivei Coșeriu de la Tübingen ne-ar putea lămurii! Publicăm în premieră acest text, convingși de valoarea sa documentară și simbolică. Pe de o parte, epistola atestă încă o dată caldă prietenie care îi lega pe cei doi și, mai ales, idealul lor comun de a contribui la crearea unei lingvistici noi, cu baze antropologice și filosofice, care să depășească insuficiențele structuralismului emergent în epocă. În perspectiva istoriei, putem afirma că proiectul celor doi iluștri învățați a fost realizat de fiecare în felul lui. Mai norocos, în pofida marii neșanse a exilului, scriind și publicând mai ales în limbile spaniolă, germană și italiană, Coșeriu a căpătat o audiență universală. Limitat de caracterul local al limbii noastre, Ivănescu a rămas cunoscut mai ales în interiorul culturii române.

În transcriere, am păstrat cu scrupulozitate ortografia autorului. În notele finale am indicat secvențele alternative, formulate inițial de autor și apoi tăiate cu o linie și înlocuite cu alte cuvinte.

(E.M.)

București, duminică, 2 mai 1957

Iubite Coșeriu,

Dintr-un număr din BSL¹, care venise acum doi ani la Iași, profesorul Simenschy mi-a adus vestea că ești profesor la Universitatea din Montevideo. Nu mai știam nimic despre tine de aproape² un deceniu, căci unica scrisoare pe care³ am primit-o prin 1947, cred, din Milano, nu-mi dădea prea multe informații. Pînă acum un an nu știam nici ce ai publicat; abia mutat la București, la începutul anului 1956, am aflat din *Bibliographie linguistique* despre un articol din 1957 (cel despre sunetul implicit) și despre alte vreo cîteva din cele publicate la Montevideo.

Miercurea trecută, profesorul Graur mi-a împrumutat *Forma y sustancia en los sonidos* și *La geographia linguistica*. Am cetit-o prima pe

prima. Am regăsit multe din ideile mele (mă refer la broșura *Constituirea unei fonetici care să nu fie fiziologie și acustică*) și, în general, direcția pe care o voiesc și eu, dar cu trimiteri la operele altor cercetători, dintre care unii vor fi exprimat aceleași idei, după mine. Nu îți fac un reproș că nu m-ai citat⁴, poate nici nu ai la îndemână broșura mea. De altfel, ceea ce scrii e cu totul altfel exprimat decât mine⁵, cu mai multă informație și cu mai mult talent. De aceea, dimpotrivă, cetindu-ți lucrarea, m-am bucurat mult că te-am regăsit pe aceeași poziție de revizuire a structuralismului european și american, pe care o înțelegi cam ca și mine.

M-am bucurat mult și când am găsit idei personale, care mă vor ajuta să pășesc mai departe în critica structuralismului și în munca mea de a ajunge la o nouă concepție despre limbaj. Această muncă am reluat-o mai sistematic decât înainte. Anul acesta și în cei viitori voi publica o serie de articole în care, ținând seama de ceea ce corespunde realității din doctrina structuralistă, voi construi o altă sinteză decât cele existente. Un prim articol despre timp, aspect și durata activității în limbile indo-europene va apărea în franțuzește într-un volum dedicat de lingviștii români Congresului Internațional de la Oslo⁶.

Deocamdată, revin la articolul tău. Dacă ai ajuns (ca și mine în articolul pomenit) la concluzia că un sunet al limbajului⁷ nu poate fi conceput decât ca avînd o funcțiune, de ce mai crezi utili termeni noi ca *fon* ori *fonem*? Eu recunosc acum că trebuie să acceptăm⁸ pe *fonem*, înțelegînd prin acest termen sunet al limbajului, sunet produs prin pronunție, rostire. Se pot distinge chiar, mai exact, o știință a sunetelor considerate ca atare și alta a fonemelor, considerate în funcția lor. Dar n-aș putea numi pe una fonetică și pe alta fonologie sau fonemică, fonematică, ci le-aș numi pe amîndouă atît fonologie, cît și fonetică (cf. *semantică* și *semasiologie*). De altfel, eu consider știința funcțiilor sunetelor (fonemelor) extrem de eronată, căci tocmai noțiunea de neutralizare mi se pare cea mai puțin fondată dintre toate noțiunile fonologiei (adu-ți aminte că Trubetzkoi distinge în rusă 4 sau 5 serii de foneme consonantice, *p*, *b*, *p*, *b* etc., ceea ce nu va putea nimeni admite).

Eu doresc să „reluăm” relațiile, care ne vor fi de folos amîndurora. Te-aș ruga să-mi trimiți lucrările. Am convingerea că, deși atît de depărtați

unul de altul⁹, vom putea avea o dezvoltare ideologică comună și vom putea încerca amândoi o perfectare a lingvisticii contemporane. Eu îți voi trimite peste câteva săptămîni lucrarea mea despre problemele capitale ale vechii române literare, Iași, 1947 și unele articole publicate recent¹⁰.

[Gh. Ivănescu]

- Note** ■ ¹ BSL („Bulletin de la Société de linguistique de Paris”), este cunoscuta siglă a uneia dintre cele mei vechi și prestigioase publicații de lingvistică, editată de Societatea de Lingvistică din Paris, cu apariție neîntreruptă începând cu anul 1869.
- ² În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *de aproape 10 ani de zile, și nici atunci nu știam prea multe.*
- ³ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *mi-ai trimis-o după 1944 nu-mi dădea prea multe informații.*
- ⁴ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *căci nu mă copii.*
- ⁵ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *și chiar altfel gîndit.*
- ⁶ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *volum care se dă zilele acestea la tipar.*
- ⁷ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *este recunoscut prin chiar faptul că apare.*
- ⁸ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *cel mult.*
- ⁹ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *despărțiți, la cele două extremități ale lumii romanice.*
- ¹⁰ În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența *de mine și de alții în revistele din R.P.R.*